

Ольга Грибко

кандидатка наук з державного управління, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”, доцентка кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3227-608X>;
E-mail: 1812_12@ukr.net

Олена Лапузіна

кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”, професорка кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8764-0251>;
E-mail: olena.lapuzina@khpi.edu.ua

Валентин Кобець

кандидат педагогічних наук, Національний технічний університет “Харківський
політехнічний інститут”, старший викладач кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3513-5952>;
E-mail: valentin.kobets@khpi.edu.ua

Жанна Харківська-Дзюба

голова ГО “Мир”; Лісабон, Португалія

**СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ТА ПІДТРИМКА ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ЗІ СТАТУСОМ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ В ПОРТУГАЛІЇ:
РОЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД ЗА КОРДОНОМ**

Анотація: у статті досліджено передумови розбудови міцних українських громад за кордоном як інституцій, зокрема, міжсекторальна співпраця між громадою, владою та бізнесом, що дозволить об'єднати ресурси та зусилля для досягнення спільних цілей; інтеграцію громадянської освіти, лідерства та розвитку системи послуг, що сприятиме збереженню національної ідентичності та підвищенню якості життя українців за кордоном. Розглянуто розвиток громадянської освіти, яка сприятиме формуванню активного та свідомого суспільства, здатного самостійно розв'язувати свої проблеми та впливати на прийняття соціально значущих політичних рішень. Встановлено, що навчання навичок самоорганізації, управління проектами, лідерства та стратегічного планування підвищить ефективність діяльності української громади за кордоном, а крім того сприятиме розвитку демократичних процесів та зміцненню громадянського суспільства в середині громад.

© Ольга Грибко, Олена Лапузіна, Валентин Кобець, Жанна Харківська-Дзюба, 2025

Ключові слова: українська діаспора; українські переселенці зі статусом тимчасового захисту; українська громада закордоном; соціальні послуги; соціальна підтримка; соціальна інфраструктура; громадянська освіта.

Olga Grybko

PhD in Public Administration, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, associate professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: 1812_12@ukr.net

Olena Lapuzina

Ph.D. in pedagogy, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: olena.lapuzina@khpi.edu.ua

Valentyn Kobets

Ph.D. in pedagogy, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, senior lecturer of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: valentin.kobets@khpi.edu.ua

Zhanna Kharkivska-Dziuba

Head of non-governmental organization “Myr”; Lisbon, Portugal

**SOCIAL SERVICES AND SUPPORT FOR UKRAINIAN MIGRANTS WITH
TEMPORARY PROTECTION STATUS IN PORTUGAL: THE ROLE OF
UKRAINIAN COMMUNITIES ABROAD**

Abstract: the article examines the prerequisites for building strong Ukrainian communities abroad as institutions, in particular, intersectoral cooperation between the community, government, and business, which will allow combining resources and efforts to achieve common goals; integration of civic education, leadership, and development of the service system, which will contribute to the preservation of national identity and improving the quality of life of Ukrainians abroad. The development of civic education is considered, it will contribute to the formation of an active and conscious society, capable of independently solving its problems and influencing the adoption of socially significant political decisions. It is established that training in self-organization, project management, leadership, and strategic planning skills will increase the effectiveness of the activities of the Ukrainian community abroad, and will also contribute to the development of democratic processes and the strengthening of civil society within the communities.

Key words: Ukrainian diaspora; Ukrainian migrants with temporary protection status; Ukrainian community abroad; social services; social support; social infrastructure; civic education.

Olga Grybko, Olena Lapuzina, Valentyn Kobets, Zhanna Kharkivska-Dziuba

An extended abstract of the paper on the subject of:
“Social services and support for Ukrainian migrants with temporary protection status in Portugal: the role of Ukrainian communities abroad”

Problem setting. A pressing problem for Ukraine is the significant outflow of the population abroad and the high statistics of non-return of citizens who have emigrated forcibly or voluntarily, in particular due to hostilities in the country. There is insufficient support for Ukrainian organizations abroad. The lack of financial, informational and methodological resources complicates the development of public organizations, cultural centers and educational institutions. This reduces their effectiveness in preserving national identity, spreading Ukrainian culture and maintaining ties with the homeland. The lack of incentives for Ukrainians to return to their homeland is also a significant problem. There are no clear programs and conditions that would encourage citizens to return to Ukraine, in particular in the areas of employment, housing and social protection. This leads to the fact that many Ukrainians remain abroad, assimilate in other societies and lose touch with their homeland.

Recent research and publications analysis. In this work, we relied on research related to: security aspects of emigration and preservation of cultural heritage by Ukrainians abroad (V. Potapenko, Yu. Tyshchenko, Yu. Kaplan), value changes in the modern history of Ukraine (A. Ruchka), migration policy and the crisis in the European Union (A. Solodko, A. Fitisova), transformation and politicization of migration processes under the influence of globalization (M. Kurylych), legal aspects of temporary protection and refugee status in the context of the Ukrainian crisis (K. Levandovsky), the policy of integration of migrants into the EU (V. Kostenko), issues of leadership in management activities (O. Romanovsky, V. Mykhailychenko, L. Hren, A. Knysh), demographic trends and prospects of Ukraine

(O. Hladun), the role of civic education as a requirement of modernity (O. Zhadko).

Paper objective is to identify the range of urgent problems regarding social support and protection (including social services) that Ukrainian migrants who have received temporary protection status in Portugal need, as well as to identify ways to overcome them thanks to Ukrainian communities abroad.

Paper main body. Ukrainian migrants who have received temporary protection status in Portugal have access to a number of social services provided for by European Union legislation. This status provides basic rights, such as access to housing and health services, employment, education, as well as a certain list of social benefits. The Portuguese system of social services provision has its own characteristics that create certain challenges for Ukrainian migrants. One of the main problems is the slowness of the execution of requests: bureaucratic procedures delay the processing of applications for social assistance, health services or housing. Limited availability of services also complicates the situation, as many of them are provided only in emergency cases or after a long wait.

Most migrants are self-sufficient in social matters, often quickly accepting any job to avoid the risk of becoming homeless. In these circumstances, developing a local support infrastructure for newly arrived Ukrainians and ensuring stable access to basic social services becomes particularly important. This requires new strategies and resources that would allow migrants to adapt and integrate into Portuguese society without losing their national identity.

Strategic work in the interests of the Ukrainian community abroad should be based on the creation of a stable support system that will not only respond to current challenges,

but also ensure the development of the community's potential in the long term. This will help preserve national identity, support the economic and social activity of displaced persons and ensure their contribution to the development of the Ukrainian community in the global context. In turn, the preservation of national identity makes it possible to talk about the return of these persons from forced emigration to Ukraine after the end of hostilities in the country.

Conclusions of the research.

1. Building strong Ukrainian communities abroad as institutions is a complex and multifaceted task that requires a systematic and strategic approach. Integration of civic education, leadership and development of the service system will contribute to the preservation of national identity and improving the quality of life of Ukrainians abroad. Intersectoral cooperation between the community, government and business will allow combining resources and efforts to achieve common goals.

2. The creation of transparent and open funds to support Ukrainians will ensure financial stability and independence of public initiatives. The involvement of Ukrainian communities abroad in economic and investment projects in Ukraine will contribute to the development of the economy and the creation of new jobs.

3. Using the positive experience of other nations, in particular Jewish communities, will help to avoid mistakes and organize work more effectively. Adapting successful practices to the Ukrainian context will strengthen communities and increase their role in the international community.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальною проблемою для України є значний відтік населення за кордон та висока статистика повернення громадян, які вимушено або добровільно емігрували, зокрема через бойові дії на території країни. За даними Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук України,

4. The development of the social infrastructure of Ukrainian communities abroad will allow to establish the provision of social services of an informational, educational, cultural, psychological and legal nature. The involvement of authorities and business in this process guarantees its success.

5. Building a dialogue between the Ukrainian community abroad, authorities and business is an important aspect of community development. The interaction of these three components will contribute not only to integration, but also to the development of the economic, social and cultural spheres. Business can become a reliable partner in supporting the community by providing resources for the implementation of social projects, creating jobs and conducting educational programs. At the same time, the government can support the community through legislative initiatives, financing and creating platforms for cooperation. The community, in turn, must form a demand for these resources and be an active participant in the decision-making process regarding its fate.

6. The development of civic education will contribute to the formation of an active and conscious society that is able to independently solve its problems and influence decision-making. Teaching self-organization, project management, leadership and strategic planning skills will increase the effectiveness of community activities, and will also contribute to the development of democratic processes and the strengthening of civil society within Ukrainian communities abroad.

на 2024 р. чисельність населення країни скоротилася до 35,8 мільйона осіб, з яких на територіях, де державна влада здійснює свої повноваження в повному обсязі, проживає 31,1 мільйона осіб [2], що свідчить про серйозні демографічні виклики, які потребують негайного та системного реагування.

Україна потребує системи стратегічних рішень, яка дозволить мінімізувати демографічні ризики та

пом'якшити загрози, забезпечити збалансоване довгострокове відтворення населення та необхідний обсяг людського капіталу в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення країни. Одним із ключових кроків у цьому напрямку є зміцнення українських громад за кордоном та розвиток інфраструктури для збереження культурної ідентичності, що сприятиме поверненню українських громадян на батьківщину після завершення бойових дій. Варто зауважити, що існують державні стратегії, спрямовані на внутрішні демографічні процеси, такі, як Стратегія демографічного розвитку до 2040 року, утім вони не можуть ефективно працювати за межами країни без побудови міцних зв'язків із закордонними українськими громадами. Взаємодія з українською діаспорою та громадами вимушених переселенців є критично важливою для подолання наростаючої демографічної кризи та забезпечення демографічної стійкості країни [1].

Відсутність координації між державою та діаспорою є однією з головних проблем у зміцненні українських громад за кордоном. Наразі немає ефективних механізмів співпраці та комунікації між українськими громадами за кордоном та державними інституціями України. Це приводить до розпорошення зусиль, дублювання ініціатив та слабкої інтеграції діаспори в загальнонаціональні процеси, а без чіткої координації втрачається потенціал діаспори як ресурсу для розвитку країни.

Крім того, існує недостатня підтримка українських організацій за кордоном. Брак фінансових, інформаційних та методичних ресурсів ускладнює розвиток громадських організацій, культурних центрів та освітніх закладів. Це знижує їхню ефективність у збереженні національної ідентичності, поширенні української культури та підтримці зв'язку з батьківщиною. Відсутність стимулів для повернення українців на батьківщину також

є суттєвою проблемою. Немає чітких програм та умов, які б заохочували громадян повертатися в Україну, зокрема у сферах працевлаштування, житла та соціального захисту. Це приводить до того, що багато українців залишаються за кордоном, асимілюються в інших суспільствах та втрачають зв'язок із батьківщиною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. У даній роботі ми спиралась на дослідження, пов'язані із: безпековими аспектами еміграції та збереженні культурної спадщини українцями за кордоном (В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан [8]), ціннісними змінами в новітній історії України (А. Ручка [13]), міграційною політикою та кризою в Європейському Союзі (А. Солодько, А. Фітсва [15]), юридичними аспектами тимчасового захисту та статусу біженця в контексті української кризи (К. Левандовські [10]), трансформацією та політизацією міграційних процесів під впливом глобалізації (М. Курилич [9]), політикою інтеграції мігрантів в ЄС (В. Костенко), питаннями лідерства в управлінській діяльності (О. Романовський, В. Михайличенко, Л. Грень, А. Книш [25]), демографічними тенденціями та перспективами України (О. Гладун [2]), роллю громадянської освіти як вимоги сучасності (О. Жадько [5]), географічним розміщенням українських біженців в Європі (M. González-Leonardo, R. Neville, S. Gil-Clavel, F. Rowe [21]), перспективами вирішення міграційної кризи, пов'язаної з напливом українських біженців (Anders Åslund [20], L. Jirka, M. Kamionka, L. Macková [23]), фінансуванням медичних потреб українських біженців в ЄС (W. Zeng [27]).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Вітчизняні та закордонні науковці ретельно досліджували питання міграційних процесів та питань, що беруть участь у

процесі переміщення людей до інших країн. Питання, що вивчалися, мали характер окремих складових, а також досліджувалися у контексті наявності, без урахування умов бойових дій, або факторів, що загрожують життю. Незважаючи на суттєву кількість досліджень міграційної політики та пов'язаної із нею демографічної кризи, безпековими аспектами еміграції, статусу біженця в контексті російсько-української війни, питання отримання соціальних послуг та підтримки громадянами України, які опинилися у вимушеній еміграції через бойові дії на території країни, поки що залишається поза увагою широкого наукового загалу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні кола нагальних проблем щодо соціальної підтримки та захисту (включаючи соціальні послуги), якого потребують українські переселенці, що отримали статус тимчасового захисту в Португалії, а також визначенні шляхів їх подолання завдяки українським громадам за кордоном.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Передусім, зауважимо, що ми розуміємо під терміном “*українська громада за кордоном*” спільноту, яка складається з української діаспори (тих українців, які виїхали свідомо, переважно з економічних причин, вже певним чином інтегрованих до суспільства країн перебування) та українських переселенців, які отримали статус тимчасового захисту в певній країні (у фокусі уваги Португалія), проте вони, по-перше, перебувають у новому суспільстві недостатньо часу для адаптації до нових умов і правил проживання, чужих традицій та чужої культури, а по-друге, вони ще остаточно не ухвалили рішення щодо країни майбутнього постійного проживання, майже не асоціюють себе з новою країною та не вибудовують відповідної життєвої

стратегії, перебуваючи в стані невизначеності та очікування завершення війни на рідній землі.

Українські переселенці, які отримали статус тимчасового захисту в Португалії, мають доступ до низки соціальних послуг, передбачених законодавством Європейського Союзу. Цей статус забезпечує базові права, такі як доступ до житла та медичних послуг, працевлаштування, освіти, а також певного переліку соціальних виплат [10].

Основні соціальні послуги, що надаються державою Португалія, відповідають базовим потребам громадян, зокрема це включає нижченаведене [16; 27].

1. Медичні послуги. Тимчасовий захист передбачає доступ до системи охорони здоров'я. Переселенці мають право на безоплатну екстрену медичну допомогу, базові медичні послуги та доступ до вакцинації. Однак система працює дуже повільно. Запис на прийом до лікаря може тривати кілька місяців, а екстрена допомога – це практично єдиний вид послуги, що надається оперативно. Відповідно до відгуків переселенців, це часто стає значним бар'єром, особливо для людей із хронічними захворюваннями чи специфічними медичними потребами.

2. Працевлаштування та допомога з безробіття. Українці зі статусом тимчасового захисту мають право працювати в Португалії без отримання додаткових дозволів. Держава надає доступ до центрів зайнятості, які допомагають у пошуку роботи. Однак, через мовний бар'єр та відсутність адаптованих програм для іноземців, переселенці часто мають труднощі з працевлаштуванням за спеціальністю.

3. Доступна освіта. Діти біженців мають право на безоплатне навчання у державних школах. Доступ до освіти забезпечується незалежно від статусу батьків. У середніх і вищих навчальних закладах також передбачені програми інтеграції, хоча вони не завжди

відповідають потребам українських студентів через різницю в системах освіти.

4. Житло для переселенців. У рамках програм тимчасового захисту надається доступ до тимчасового житла для переселенців, але ці програми доступні для всіх біженців, що мігрували до Португалії. У зв'язку з цим, кількість місць є обмеженою, а процес розподілу житла – тривалим. Через це багато українців змушені самостійно орендувати житло, що створює додатковий фінансовий тягар.

5. Соціальні виплати та фінансова підтримка. Переселенці можуть отримувати базові соціальні виплати на утримання дітей або компенсацію витрат на житло. Однак розмір цих виплат невеликий, і вони не завжди покривають базові потреби.

На відміну від України, де соціальні послуги часто надаються швидко та оперативно, португальська система є значно повільнішою. Від часу подачі заявки до отримання послуги може пройти кілька місяців [14]. Такий підхід пов'язаний із бюрократичними процедурами, які в ЄС вважаються стандартними, але для українців, які звикли до швидких рішень, це стає джерелом значного стресу.

Португальська система надання соціальних послуг має свої особливості, які створюють певні виклики для українських переселенців. Однією з головних проблем є повільність у виконанні запитів: бюрократичні процедури затримують обробку звернень на соціальну допомогу, медичні послуги або житло. Обмежена доступність послуг також ускладнює ситуацію, адже багато з них надаються лише в екстрених випадках або після тривалого очікування. Відмінності в менталітеті та підходах до реагування на кризові ситуації перетворюють систему на менш ефективну для швидкого розв'язання проблем, чого часто очікують українці.

У межах законодавства Європейського Союзу діє кілька важливих

директив, що регулюють захист біженців та переселенців [16; 17; 23], розглянемо їх детальніше.

Зокрема, Директива про тимчасовий захист (2001/55/ЄС) забезпечує механізм надання негайного та тимчасового захисту переміщеним особам у випадку масового напливу. Ця директива гарантує доступ до житла, медичної допомоги, освіти та працевлаштування. Директива про приймання шукачів притулку (2013/33/ЄС) встановлює мінімальні стандарти для умов приймання, включаючи житлові умови, медичні послуги та освіту. Директива про процедури надання притулку (2013/32/ЄС) визначає загальні правила для розгляду заяв про міжнародний захист, забезпечуючи їх справедливий та ефективний розгляд. Водночас Директива про кваліфікацію (2011/95/ЄС) встановлює критерії для визначення осіб, які потребують міжнародного захисту, та визначає обсяг їхніх прав, включаючи соціальний захист та доступ до програм інтеграції.

Додаткові механізми, такі як Дублінський регламент (604/2013), визначають державу-члена ЄС, відповідальну за розгляд заяви про надання притулку, що дозволяє уникнути подання кількох заяв у різних країнах. Європейський комітет із соціальних прав також відіграє важливу роль, проводячи моніторинг дотримання соціальних прав у державах-членах Ради Європи, включаючи права дітей, сімей та мігрантів [12].

Усі ці нормативно-правові акти та механізми спрямовані на забезпечення захисту прав біженців та вимушених переселенців у ЄС. Вони створюють умови для доступу до необхідних соціальних послуг і підтримки, сприяючи їхній інтеграції та забезпеченню гідного рівня життя.

У сфері соціального забезпечення передбачено фінансову підтримку для задоволення базових потреб, допомогу у пошуку та наданні житла, а також доступ до освітніх послуг. Діти мають можливість безкоштовно навчатися в державних

навчальних закладах, а дорослі — відвідувати курси португальської мови та програми професійного навчання. Такі освітні ініціативи сприяють як інтеграції, так і особистісному розвитку [16; 23].

Медичне обслуговування також є невід'ємною частиною підтримки. Особи з тимчасовим захистом мають право на безкоштовні послуги в державних закладах охорони здоров'я, включаючи первинну медичну допомогу, вакцинацію та інші необхідні послуги. Це забезпечує належний рівень медичної підтримки та охорони здоров'я.

Згідно з дослідженням “Соціальна підтримка громадян України-мігрантів у новому соціокультурному середовищі (на прикладі Португалії)” [4], українські переселенці стикаються з низкою викликів, які ускладнюють їхню адаптацію:

1. Скриті форми дискримінації. Мовний бар'єр є однією з ключових причин упередженого ставлення в державних структурах. Низький рівень володіння португальською мовою часто унеможливує отримання якісної соціальної підтримки та створює труднощі під час комунікації з місцевими установами.

2. Нерівний доступ до послуг. Відсутність достатньої інформації про права та доступні послуги залишає багатьох переселенців без необхідної допомоги. Невміння орієнтуватися в системі або відсутність належного супроводу погіршують становище.

3. Недостатня кількість інтеграційних програм. Португальська система не пропонує достатньої кількості програм для інтеграції переселенців [18]. Бракує ініціатив, спрямованих на вивчення мови, професійну підготовку та освітню адаптацію. Це уповільнює процес інтеграції українців до нового суспільства [26].

У сукупності ці особливості португальської системи та виклики, з якими стикаються переселенці, вказують на необхідність розробки нових підходів до інтеграції та адаптації, які б

враховували як культурні, так і соціальні особливості переселенців.

На початку повномасштабної війни українська громада закордоном виконувала роль надавача різного роду послуг для українських біженців [15]. З часом увага української громади в Португалії все більше зосереджувалася на підтримці України в умовах війни. Донорські кошти, які раніше спрямовувалися на допомогу переселенцям, почали використовуватися для підтримки Збройних сил України та гуманітарної допомоги всередині країни. Це призвело до змін у системі підтримки біженців. Українські суботні школи, які спочатку забезпечували безоплатне навчання для дітей переселенців, відновили плату за свої послуги. Наразі всі батьки оплачують навчання в цих проектах, що стало значним фінансовим тягарем для багатьох родин.

Гуманітарні програми, які діяли в перші роки (2022–2023), були закриті, а більшість організацій перенаправили свої зусилля на збір ресурсів для підтримки українських військових і постраждалих в Україні. Нові переселенці, які прибувають до Португалії або переїжджають із інших країн, тепер стикаються з умовами, подібними до тих, у яких перебувають біженці з інших країн світу.

Більшість переселенців самостійно розв'язують соціальні питання, часто швидко погоджуючись на будь-яку роботу, щоб уникнути ризику залишитися без житла. У цих умовах особливо важливим стає розвиток локальної інфраструктури підтримки для новоприбулих українців та забезпечення стабільного доступу до базових соціальних послуг. Це потребує нових стратегій і ресурсів, які б дозволили адаптувати переселенців та інтегрувати їх до португальського суспільства без втрати національної ідентичності [9].

Враховуючи тенденцію, що значна кількість українців може залишитися за кордоном і не повернутися в Україну, виникає нагальна потреба у системній

роботі та стратегічному плануванні для забезпечення інтересів нації у довгостроковій перспективі [8]. Це вимагає комплексного підходу до створення інфраструктури підтримки української громади за кордоном, яка забезпечить необхідні послуги для переселенців не лише зараз, але й у майбутньому.

Першочерговим завданням у цьому є забезпечення соціально-психологічної підтримки та збереження ментального здоров'я українських біженців. Люди, які пережили війну, потребують якісної соціально-психологічної допомоги, доступу до груп підтримки та інструментів для подолання наслідків насильства, порушення прав і травм. Соціально-психологічні послуги мають стати постійно доступними, оскільки наслідки таких подій можуть проявлятися протягом багатьох років.

Необхідно також впровадити аналітичний підхід до вивчення проблем переселенців. Регулярні дослідження та аналіз їхніх потреб дозволять виявляти ключові виклики та знаходити ефективні рішення [11]. Це стане основою для розробки нових соціальних проєктів, які відповідатимуть поточним і довгостроковим запитам української громади за кордоном.

Крім того, варто приділити увагу створенню двох цифрових продуктів — Єдиної онлайн платформи для українців за кордоном та чат-боту українською мовою для кожної країни перебування. Єдина онлайн платформа має містити усю інформацію, необхідну для українців-мігрантів, починаючи від прибуття в країну і закінчуючи якимись практичними порадами щодо життя в Європі; де були розміщені всі корисні контакти, включно з контактами осередків української діаспори (як зареєстрованих, так і незареєстрованих). Така платформа виконувала б функцію і консолідації всіх українців в конкретній країні, і зв'язку українців із владою України, і отримання важливої інформації з України, і обміну

інформацією між громадами українців за кордоном. Після завершення бойових дій платформа може стати інструментом інвестування коштів із боку української діаспори у відновлення України.

Чат-бот для українців має оперативно надавати всю необхідну інформацію, яка стосується проживання в даній країні (такі чат-боти створені росіянами в Німеччині та користуються популярністю серед українців також [18]).

Окремим напрямком має стати захист прав українців за кордоном. Важливо забезпечити доступ до юридичної підтримки, зокрема в питаннях працевлаштування, інтеграції в місцеві громади та отримання громадянських прав. Це сприятиме побудові довіри та створенню умов для стабільного життя.

Розвиток економічних можливостей переселенців має стати пріоритетом. Важливо підтримувати проєкти, які створюють нові робочі місця та сприяють професійному розвитку. Люди, які втратили роботу або змушені були змінити професію, повинні мати доступ до програм, які допомагають відновлювати компетенції та адаптуватися до нових умов (у тому числі до онлайн навчання в закладах освіти України). Окрім цього, необхідно розширювати можливості для освіти та навчання португальської мови. Знання мови країни перебування є основою для інтеграції, соціальної адаптації та професійної реалізації. Легкий доступ до курсів з мови, у тому числі безоплатних, є важливим фактором успішної інтеграції.

Стратегічна робота в інтересах української громади за кордоном має базуватися на створенні стабільної системи підтримки, яка буде не лише реагувати на поточні виклики, але й забезпечувати розвиток потенціалу громади у довгостроковій перспективі. Це допоможе зберегти національну ідентичність, підтримати економічну і соціальну активність переселенців та

забезпечити їхній внесок у розвиток української спільноти в глобальному контексті. Збереження національної ідентичності дає змогу говорити про повернення цих осіб із вимушеної еміграції до України після завершення бойових дій на території країни.

Соціальні послуги та підтримку для українських переселенців можна назвати основою для їхньої адаптації, інтеграції та збереження національної ідентичності за кордоном [13]. У кожній країні, яка приймає українців (а це 24 країни ЄС [21]), мають бути створені координаційні та інформаційні центри громад (зокрема онлайн, наприклад, згадана вище Єдина платформа). Вони відіграватимуть ключову роль у наданні допомоги (зокрема соціального характеру) переселенцям, забезпеченні доступу до необхідної інформації про права, послуги, житло, працевлаштування та освіту.

Розвиток соціальної інфраструктури української громади за кордоном є критично важливим завданням для довгострокової підтримки українців. Українські садочки та школи повинні створюватися для збереження мови, культури та ідентичності молодого покоління. Будинки для людей похилого віку дозволять забезпечити гідний рівень життя тим, хто потребує особливої опіки. Центри тимчасового перебування можуть стати рятівним колом для тих, хто опинився у кризових ситуаціях. Усі ці установи створюють систему підтримки, яка допомагає українцям інтегруватися до нового середовища, зберігаючи при цьому зв'язок із рідною культурою та державою.

Така соціальна інфраструктура сприятиме не лише вирішенню поточних проблем переселенців, а й створенню умов для активного розвитку громадянської участі, самореалізації та підтримки один одного в українських громадах за кордоном. Це інвестиція в майбутнє, яка дозволить зберегти українську ідентичність і побудувати сталі українські громади в усьому світі. Оскільки в умовах

вимушеної еміграції та розсіювання українців із всього світу освітні, культурні та громадянські ініціативи набувають особливого значення у збереженні національної ідентичності. Вони сприяють не лише підтримці зв'язку з батьківщиною, але й інтеграції у нові суспільства через взаємодію та культурний обмін. Так освітні програми формують фундамент для передачі національних цінностей наступним поколінням, тоді як культурні заходи об'єднують громади й сприяють формуванню позитивного іміджу України у світі [6].

Громадянська освіта як різновид соціальної підтримки відіграє центральну роль у спонуканні активної участі українців у житті громади за кордоном. Організація тренінгів із прав людини, громадської активності та принципів демократії сприяє формуванню свідомих громадян, які можуть впливати на розвиток своїх спільнот [5]. Розвиток демократичних навичок, таких як організація громадських обговорень, волонтерство та участь у виборах, допомагає створювати згуртовані громади, які здатні активно представляти інтереси України в усіх країнах перебування.

Неформальна освіта також є дієвим інструментом для набуття навичок, необхідних у нових умовах проживання. Курси перекваліфікації, воркшопи з підприємництва та тренінги з особистісного розвитку допомагають українцям адаптуватися до змін, відкривати власну справу та інтегруватися у місцеві ринки праці. Зокрема, програми з фінансової грамотності дозволяють переселенцям ефективно керувати своїми ресурсами, планувати бюджет та оволодіти основами ведення бізнесу за кордоном.

Профорієнтація для молоді займає важливе місце серед освітніх ініціатив. Молодим українцям за кордоном потрібно отримувати доступ до консультацій із вибору професії, які враховують їхні здібності, інтереси та потреби ринку праці. Це допомагає уникнути професійної

стагнації та забезпечує успішну інтеграцію до нових соціально-економічних реалій. Крім того, сприяння визнанню дипломів та сертифікації дозволяє підтримувати професійний розвиток українців у нових країнах проживання [20], забезпечуючи розвиток української громади закордоном.

Освітні програми з психологічного та соціального навчання також мають важливе значення для подолання наслідків вимушеної міграції. Навчання навичок управління стресом, комунікації, адаптації до нових умов сприяє збереженню емоційного здоров'я та створює умови для гармонійної інтеграції. Групи підтримки та семінари для родин і молоді допомагають зберігати соціальні зв'язки та підвищувати рівень взаємної підтримки в українській громаді закордоном.

Залучення української громади закордоном до економічних та інвестиційних проєктів в Україні може стати потужним стимулом для повернення та зміцнення зв'язків. Створення платформ для співпраці між українськими підприємцями за кордоном та в Україні сприятиме обміну досвідом, технологіями та інвестиціями. Заохочення інвестицій через розробку пільгових умов для інвесторів із-поміж української громади закордоном, включаючи податкові пільги, спрощення процедур, гарантії захисту інвестицій, може залучити додаткові ресурси в економіку країни. Підтримка стартапів та інноваційних проєктів, ініційованих українцями за кордоном, через надання фінансової та організаційної підтримки, створення бізнес-інкубаторів, сприятиме технологічному розвитку та створенню нових робочих місць.

У сучасних умовах глобалізації та численних викликів перед Україною постає завдання зміцнення українських громад закордоном як інституцій, здатних зберігати національну ідентичність, підтримувати зв'язок із батьківщиною та сприяти поверненню українців із-за кордону. Розбудова таких громад вимагає

стратегічного підходу, заснованого на глибокому аналізі проблем та розробці стратегічних рішень. Стратегічне планування є ключовим елементом у створенні міцних громад. Воно передбачає визначення довгострокових цілей, аналіз поточних викликів та можливостей, а також розробку конкретних кроків для досягнення поставлених завдань. Такий підхід дозволяє ефективно використовувати ресурси, уникати дублювання зусиль та забезпечувати сталий розвиток українських громад закордоном.

Громадянська освіта сприяє підвищенню рівня знань про права та обов'язки громадян, розвиткові критичного мислення та здатності до конструктивного діалогу [5]. Інтеграція громадянської освіти в діяльність громадських організацій та освітніх закладів за кордоном допоможе українцям зберегти зв'язок із рідною культурою та активніше брати участь у суспільному житті.

Лідерство є одним із важливих факторів у процесі розбудови громад. Підготовка та підтримка лідерів громадських ініціатив сприяє ефективній організації роботи, залученню нових членів та реалізації соціальних проєктів. Лідери повинні володіти навичками стратегічного планування, управління проєктами, комунікації та вирішення конфліктів [25]. Реалізація соціальних проєктів дасть поштовх розвитку системи послуг (може включати освітні, культурні, соціальні та інформаційні послуги) в українських громадах закордоном та сприятиме підвищенню якості життя їхніх членів. Створення українських шкіл, культурних центрів, бібліотек, впровадження мовних курсів та культурних заходів забезпечить збереження національної ідентичності та інтеграцію новоприбулих членів громади.

Міжсекторальна співпраця між громадою, владою та бізнесом є необхідною для досягнення спільних національних інтересів. Така співпраця

дозволяє об'єднати ресурси та експертів із різних секторів суспільного життя для реалізації масштабних проєктів. Влада може надавати нормативно-правову підтримку та сприяти встановленню зв'язків між громадами різних країн. Бізнес передусім може інвестувати в культурні та освітні проєкти, надаючи фінансову підтримку та відкриваючи нові можливості для співпраці.

Створення прозорих та відкритих фондів на підтримку українців є важливим інструментом для залучення фінансових ресурсів. Такі фонди повинні функціонувати на засадах відкритості, підзвітності та ефективності, дотримуючись вимог Європейського адміністративного простору [3]. Вони можуть фінансувати освітні програми, культурні заходи, соціальні проєкти та інші ініціативи, спрямовані на підтримку українців як на локальному, так і на глобальному рівні. Залучення міжнародних донорів, приватних інвесторів та громадських внесків сприятиме стійкості та незалежності цих фондів.

Єврейський досвід розбудови громад закордоном може служити цінним прикладом для українців. Єврейські громади з усього світу змогли зберегти свою ідентичність, культуру та традиції завдяки сильним інституціям, ефективному управлінню та системній підтримці. Вони створили мережу освітніх закладів, культурних центрів, благодійних організацій та фінансових інституцій, які працюють у тісній співпраці [20]. Важливо врахувати культурні відмінності та адаптувати цей досвід до українського контексту, але основні принципи та системний підхід можуть бути успішно застосовані.

Системний підхід передбачає інтеграцію всіх компонентів розвитку громади: освіти, культури, економіки, соціальних послуг та управління. Це означає, що розвиток кожного з цих напрямів повинен бути взаємопов'язаним та сприяти загальній меті зміцнення української громади закордоном. Напри-

клад, освітні програми можуть включати курси з підприємництва, що сприятиме економічному розвитку громади, а культурні заходи можуть бути платформою для залучення нових членів та інвесторів.

Аналіз проблем та проєктні рішення є необхідними етапами у процесі розбудови української громади закордоном. Передусім, потрібно ідентифікувати ключові проблеми та виклики, з якими стикається громада: відсутність фінансування, слабка організаційна структура, низька активність членів тощо. На основі цього аналізу відбувається розробка конкретних проєктних рішень, спрямованих на подолання виявлених проблем. Важливо залучати до цього процесу всі зацікавлені сторони, включаючи членів громади, експертів, представників влади та бізнесу.

Розвиток громадянської освіти сприятиме формуванню активного та свідомого суспільства, яке здатне самостійно розв'язувати свої проблеми та впливати на прийняття соціально значущих політичних рішень. Навчання навичок самоорганізації, управління проєктами, лідерства та стратегічного планування підвищить ефективність діяльності громади [5]. Це також сприятиме розвитку демократичних процесів та зміцненню громадянського суспільства в середині українських громад закордоном.

Вимушені переселенці з України, які опинилися в Португалії через повномасштабні бойові дії на території України з 2022 року, потрапили до нового соціокультурного простору, де стикаються із необхідністю адаптації до місцевих умов та нових викликів. Вплив країни, що приймає, яка забезпечує тимчасовий захист відповідно до законодавства Європейського Союзу, відіграє значну роль у підтримці українців. Португалія виконує всі умови, передбачені для біженців, забезпечуючи доступ до житла, медицини, освіти, соціальних послуг та правової підтримки, тим самим надаючи важливий фундамент для їхньої інтеграції.

Однак, окрім офіційної підтримки, все більшого значення набуває робота української громади закордоном, яка стає важливим соціокультурним фактором. Громада не лише сприяє збереженню національної ідентичності та культурних зв'язків, але й виступає своєрідним містком між новоприбулими переселенцями та країною, що приймає.

Попри численні виклики, зокрема мовний бар'єр, різницю у менталітеті та адаптаційні труднощі, українці демонструють здатність до організації й створення умов для підтримки своїх членів. Громада також виступає каналом комунікації між Україною та світом, допомагаючи привертати увагу до війни, залучати міжнародну допомогу та підтримувати політичну й гуманітарну співпрацю. Українська громада закордоном має значний потенціал для інтеграції в португальське суспільство завдяки професійному досвіду, володінню мовами та адаптивності. Проте процес інтеграції гальмується через недостатню кількість адаптованих програм підтримки. Брак інформації про права переселенців і послуги, які вони можуть отримати, а також довгі бюрократичні процедури є основними перешкодами.

Проведене громадською організацією "Мир" соціологічне дослідження [6] дало змогу ідентифікувати низку найбільших викликів для українців у Португалії. Ці виклики — комплексні проблеми, які потребують стратегічного підходу для їх вирішення. Серед них можна виділити такі:

- мовний бар'єр залишається одним із ключових викликів, що перешкоджає доступу до державних послуг, освіти та медицини. Багато українців стикаються з труднощами у комунікації, що негативно впливає на їхню інтеграцію та можливості отримати необхідну підтримку;

- відсутність системних програм підтримки, таких як мовні курси, психологічна допомога або інтеграційні заходи, створює бар'єри для успішної

адаптації. Особливо це стосується новоприбулих переселенців, які мають обмежені ресурси для самостійного вирішення цих питань;

- подвійне навчальне навантаження на дітей, які одночасно навчаються в португальській системі освіти та дистанційно в українській, є значним стресовим фактором. Це спричиняє переважно, емоційне вигорання, зниження соціальної активності та втрату інтересу до навчання;

- обмежений доступ до якісної психологічної підтримки особливо негативно впливає на дітей і підлітків, які пережили травматичний досвід війни. Відсутність спеціалізованих програм і доступних соціальних послуг психологічного характеру ускладнює процес емоційного відновлення та адаптації;

- відсутність соціальної інфраструктури, яка відповідала б сучасним потребам української громади закордоном, посилює дію перерахованих викликів. Відсутність системного підходу до організації допомоги, прозорості в діяльності громадських об'єднань, а також залучення бізнесу до вирішення спільних завдань громади також є перешкодою розвитку української громади закордоном;

- низька участь громадян у житті громади також є проблемою. Відсутність знань з основ громадянської освіти та розуміння важливості участі в розбудові громади знижує рівень активності та взаємодії між людьми;

- відсутність діалогу між організаціями та переселенцями, що представляють різні хвилі міграції, перешкоджає створенню єдиної стратегії розвитку, розколює українську громаду закордоном. Взаємні нерозуміння та ізолюваність ініціатив поглиблюють фрагментацію та знижують ефективність роботи на спільне благо.

Громада має спрямовувати свої зусилля на створення платформ для обміну досвідом, залучення місцевих ресурсів і партнерства із португальськими організаціями. Важливо забезпечити

зв'язок між українцями за кордоном і Батьківщиною, формуючи мости співпраці у сфері культури, освіти та економіки.

Громадянська освіта має стати ключовим інструментом інтеграції українців у громадське життя за кордоном та включення їх у процеси розбудови сталих систем. Вона сприятиме формуванню активної позиції, розумінню прав і обов'язків, розвитку навичок співпраці та критичного мислення. Громадянська освіта може об'єднати різні хвилі міграції, сприяти діалогу між людьми, які вже давно проживають за кордоном, і тими, хто лише нещодавно прибув. Такий діалог необхідний для створення спільної стратегії розвитку української громади закордоном, яка враховуватиме інтереси тих, хто планує залишитися, і одночасно зміцнюватиме зв'язки з Україною.

Українська громада в Португалії має великий потенціал, проте для його реалізації необхідно розробити спільну довгострокову стратегію, яка відповідатиме інтересам усіх її членів. Вона повинна базуватися на принципах взаємоповаги, співпраці та прозорості, враховувати потреби людей різного віку, професійного досвіду та хвиль міграції. Тільки через об'єднання зусиль громади, бізнесу та влади можна забезпечити сталий розвиток, підтримку ідентичності та інтеграцію українців у глобальний контекст, водночас зміцнюючи зв'язок із рідною землею.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, на підставі викладеного вище ми можемо зробити такі висновки:

1. Розбудова міцних українських громад закордоном як інституцій є складним та багатогранним завданням, яке вимагає системного та стратегічного підходу. Інтеграція громадянської освіти, лідерства та розвитку системи послуг сприятиме збереженню національної ідентичності та підвищенню якості життя

українців за кордоном. Міжсекторальна співпраця між громадою, владою та бізнесом дозволить об'єднати ресурси та зусилля для досягнення спільних цілей.

2. Створення прозорих та відкритих фондів на підтримку українців забезпечить фінансову стійкість та незалежність громадських ініціатив. Залучення українських громад закордоном до економічних та інвестиційних проєктів в Україні сприятиме розвитку економіки та створенню нових робочих місць.

3. Використання позитивного досвіду інших націй, зокрема єврейських громад, допоможе уникнути помилок та ефективніше організувати роботу. Адаптація успішних практик до українського контексту дозволить зміцнити громади та підвищити їхню роль у міжнародній спільноті.

4. Розбудова соціальної інфраструктури українських громад закордоном дозволить налагодити надання соціальних послуг інформаційного, просвітницького, культурного, психологічного та юридичного характеру. Залучення влади та бізнесу до цього процесу гарантує його успішність.

5. Побудова діалогу між українською громадою закордоном, владою та бізнесом є важливим аспектом розвитку громади. Взаємодія цих трьох складових сприятиме не лише інтеграції, але й забезпечить розвиток економічної, соціальної та культурної сфер. Бізнес може стати надійним партнером у підтримці громади, надаючи ресурси для реалізації соціальних проєктів, створення робочих місць і проведення освітніх програм. Водночас влада може підтримати громаду через законодавчі ініціативи, фінансування та створення платформ для співпраці. Громада має формувати запит на ці ресурси та бути активним учасником процесу прийняття рішень щодо своєї долі.

6. Розвиток громадянської освіти сприятиме формуванню активного та свідомого суспільства, яке здатне самостійно розв'язувати свої проблеми та

впливати на прийняття рішень. Навчання навичок самоорганізації, управління проєктами, лідерства та стратегічного планування підвищить ефективність діяльності громади, а крім того, сприятиме розвитку демократичних процесів та

зміцненню громадянського суспільства в середині українських громад закордоном.

Перспективою подальших досліджень нами вбачається аналіз діяльності українських громад закордоном в інших країнах Європи.

Список літератури:

1. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн Східного партнерства. *Видання підготовлене за сприяння представництва “Фонду Конрада Аденауера” в Україні*. 2023. С 66–67.

2. Гладун О. Демографічні тенденції та перспективи України. *Європейські стратегії розвитку: досвід для України*. 2023. С. 158–176. URL: http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/MONO_2023_2_compressed.pdf.

3. Грибко О. Прозорість та відкритість в системі принципів Європейського адміністративного простору. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1. С. 155–161. DOI: <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.16>.

4. Грибко О., Харківська-Дзюба Ж. Соціальна підтримка громадян України-мігрантів у новому соціокультурному середовищі (на прикладі Португалії). *Вісник Національного технічного університету “ХПІ”*. 2024. № 1. С. 78–83. URL: <http://aprus.khpi.edu.ua>.

5. Жадько О. Роль громадянської освіти як вимога сучасності. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2008. № 22. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znphnpu_ttmniv/2008_22/09.html.

6. Звіт з соціологічного дослідження “Молоді українці в Португалії”. *ХОГО “МИР” за підтримки Міністерства соціальної політики в Україні*. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%20%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%20%D0%B2%20%D0%9F%D0%BE%D1%80

%D1%82%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97.%202022.%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf.

7. Костенко В. Політика інтеграції мігрантів в ЄС як чинник демократичної політичної стабільності. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2023. № 2. С. 80–87. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-11).

8. Потапенко В., Тищенко Ю., Каплан Ю. Культурна спадщина та національна безпека: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2023. 58 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.

9. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України*. Київ, 2010. Вип. 49. С. 364–380.

10. Левандовські К. Тимчасовий захист та статус біженця в контексті української кризи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 55. С. 88–93.

11. Зацікавленість і спроможність ОГС надавати соціальні послуги. *Київський міжнародний інститут соціології. Проєкт “Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України”*. 2024. URL:

<https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/07/22/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%B%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8.pdf>.

12. Протокол щодо статусу біженців. *Протокол Організації Об'єднаних Націй від 16.12.1966 р. Станом на 10 січ. 2002 р.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text.

13. Ручка А. Цінності та ціннісні зміни в новітній історії України. *Інститут соціології НАН України. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності.* 2021. Вип. 8. С. 486–497.

14. Соціальні послуги та допомога. *Платформа “Координаційний штаб”.* URL: <https://roadmap.koordshtab.gov.ua/social-services/>.

15. Солодько А., Фітісова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. *Cedos.* 2016. URL: <https://cedos.org.ua/researches/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky/>.

16. Тимчасовий захист в Португалії. URL: <https://portugal.mfa.gov.ua/information-temporary-protection/>.

17. Тимчасовий захист/статус біженця чи легальне перебування 90 днів? *Посольство України в Республіці Польща.* URL: <https://poland.mfa.gov.ua/konsulskipitannya/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yaki-pribuli-do-polshchi-ryatuyuchis-vid-vijni/timchasovij-zahist-chi-status-bizhencya/>.

18. Україна та Португалія підписали Меморандум щодо співпраці у соціальній сфері. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-portuhaliia-pidpysaly-memorandum-shchodo-spiivpratsi-u-sotsialnii-sferi>.

19. Українська діаспора та тимчасово переміщені особи за кордоном після повномасштабного вторгнення : аналітичні матеріали. URL: <https://www.alda-europe.eu/wp-content/uploads/2023/03/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>.

[D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf](https://www.alda-europe.eu/wp-content/uploads/2023/03/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf).

20. Anders A New Perspective on the Ukrainian Refugee Crisis. *CESifo Forum.* 2022. Vol.4. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/CESiFo-Forum-2022-4-aslund-ukrainian-refugee-crisis-july.pdf>.

21. González-Leonardo M., Neville R., Gil-Clavel S., Rowe F. Where have Ukrainian refugees gone? Identifying potential settlement areas across European regions integrating digital and traditional geographic data. *Population, Space and Place.* 2024. DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.2790>.

22. Halakhah: The Laws of Jewish Life. URL: <https://www.myjewishlearning.com/article/halakhah-the-laws-of-jewish-life/>.

23. Jirka L., Kamionka M., Macková L. High-Skilled Precarity: The Situation of Ukrainian № 2. P. 51–61. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-24-24>.

24. Regulamento (ue) n.o 604/2013 do parlamento europeu e do conselho. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PT/XT/?uri=CELEX:32013R0604>.

25. Romanovskij O. Mikhailichenko V., Gren L, Knysh A. Psychology of a leader's managerial activity. *A science-methodological support.* Kharkiv: NTU “KhPI”, 2015. 116 p.

26. Ucrânia. Portugal prorroga por mais seis meses proteções temporárias a refugiados URL: <https://www.publico.pt/>.

27. Zeng W. Financing the health needs of Ukrainian refugees. 2022. № 28. P. 1736–1737. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-022-01912-1>.

References:

1. Vplyv mihratsiinykh protsesiv na perebih povoiennoho vidnovlennia Ukrainy, mihratsiinu polityky YeS ta krain Skhidnoho partnerstva [The impact of migration processes on the post-war recovery of Ukraine, migration policy of the EU and the Eastern Partnership countries.]. *Vydannia pidhotovlene za spriannia predstavnytstva "Fondu Konrada Adenauera" v Ukraini*. 2023. pp. 66–67.

2. Hladun O. Demografichni tendentsii ta perspektyvy Ukrainy [Demographic trends and prospects of Ukraine]. *Yevropeiski stratehii rozvytku: dosvid dlia Ukrainy*. 2023. pp. 158–176. Available at: http://eurodev.uzhnu.edu.ua/images/files/MONO_2023_2_compressed.pdf.

3. Hrybko O. Prozorist ta vidkrytist v systemi pryntsyviv Yevropeiskoho administratyvnoho prostoru [Transparency and openness in the system of principles of the European Administrative Area]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. No 1. 2021. pp. 155–161. DOI: <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.16>.

4. Hrybko O., Kharkivska-Dziuba Zh. Sotsialna pidtrymka hromadian Ukrainy-mihrantiv u novomu sotsiokulturnomu seredovyshchi (na prykladi Portuhalii). *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI"*. 2024. No. 1. pp. 78–83. Available at: <http://aprus.khpi.edu.ua>.

5. Zhadko O. Rol hromadianskoi osvity yak vymoha suchasnosti. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia*. 2008. No. 22. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_ttmniv/2008_22/09.html.

6. Zvit z sotsiolohichnoho doslidzhennia "Molodi ukraintsi v Portuhalii" [Report on the sociological survey "Young Ukrainians in Portugal"]. *KhOHO "MYR" za pidtrymky Ministerstva sotsialnoi polityky v Ukraini*. Available at: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96%20%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%20%D0%B2%20%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%97.%202022.%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%20%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8.pdf.

7. Kostenko V. Polityka intehratsii mihrantiv v YeS yak chynnyk demokratychnoi politychnoi stabilnosti [Migrant Integration Policy in the EU as a Factor of Democratic Political Stability]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom*. 2023. No. 2. pp. 80–87. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-11).

8. Potapenko V., Tyshchenko Yu., Kaplan Yu. Kulturna spadshchyna ta natsionalna bezpeka [Cultural Heritage and National Security]. *Analit. dop.* Kyiv: NISD, 2023. 58 p. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.

9. Kurylych M. Transformatsiia ta polityzatsiia mihratsiinykh protsesiv pid vplyvom hlobalizatsii [Transformation and politicisation of migration processes under the influence of globalisation]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. Kurasa NAN Ukrainy*. Kyiv, 2010. Iss. 49. pp. 364–380.

10. Levandovski K. Tymchasovyi zakhyst ta status bizhentsia v konteksti ukrainskoi kryzy [Temporary protection and refugee status in the context of the Ukrainian crisis]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 2022. No. 55. pp. 88–93.

11. Zatsikavlenist i spromozhnist OHS nadavaty sotsialni posluhy. Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii [Interest and capacity of CSOs to provide social services. Kyiv International Institute of Sociology]. *Proiekt "Initsiatyva sektoralnoi pidtrymky hromadianskoho suspilstva Ukrainy"*. 2024. Available at: <https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/07/22/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8.pdf>.

12. Protokol shchodo statusu bizhentsiv. [Protocol Relating to the Status of Refugees] *Protokol Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 16.12.1966 r. Stanom na 10 sich. 2002 r.* Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363#Text.

13. Ruchka A. Tsinnosti ta tsinnisni zminy v novitnii istorii Ukrainy [Values and value changes in the modern history of Ukraine]. *Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin. 30 rokiv nezalezhnosti*. 2021. Iss. 8. pp. 486–497.

14. Sotsialni posluhy ta dopomoha [Social services and assistance]. *Platforma "Koordinatsiinyi shtab"*. Available at: <https://roadmap.koordshtab.gov.ua/social-services/>.

15. Solodko A., Fitisova A. Migrantska kryza v YeS: statystyka ta analiz polityky [Migration crisis in the EU: statistics and policy analysis]. *Cedos*. 2016. Available at: <https://cedos.org.ua/researches/migrantska-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky/>.

16. Tymchasovyi zakhyst v Portuhalii [Temporary protection in Portugal]. Available

at: <https://portugal.mfa.gov.ua/information-temporary-protection/>.

17. Tymchasovyi zakhyst/status bizhentsia chy lehalne perebuvannia 90 dniv? [Temporary protection/refugee status or legal stay for 90 days?] *Posolstvo Ukrainy v Respublitsi Polshcha*. Available at: <https://poland.mfa.gov.ua/konsulski-pitanny-a/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yakipribuli-do-polshchi-ryatuyuchis-vid-vijni/timchasovij-zahist-chi-status-bizhencya/>.

18. Ukraina ta Portuhaliia pidpysaly Memorandum shchodo spivpratsi u sotsialnii sferi [Ukraine and Portugal sign Memorandum of Cooperation in the Social Sphere]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-portuhaliia-pidpysaly-memorandum-shchodospivpratsi-u-sotsialnii-sferi>.

19. Ukrainska diaspora ta tymchasovo peremishcheni osoby za kordonom pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia [Ukrainian Diaspora and Temporarily Displaced Persons Abroad after the Full-scale Invasion]. *Analitichni materialy*. Available at: <https://www.alda-europe.eu/wp-content/uploads/2023/03/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D1%82%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BB%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>.

20. Anders A New Perspective on the Ukrainian Refugee Crisis. *CESifo Forum*. 2022. Vol.4. Available at: <https://www.>

ifo.de/DocDL/CESifo-Forum-2022-4-aslund-ukrainian-refugee-crisis-july.pdf.

21. González-Leonardo M., Neville R., Gil-Clavel S., Rowe F. Where have Ukrainian refugees gone? Identifying potential settlement areas across European regions integrating digital and traditional geographic data. *Population, Space and Place*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.1002/psp.2790>.

22. Halakhah: The Laws of Jewish Life. Available at: <https://www.myjewishlearning.com/article/halakhah-the-laws-of-jewish-life/>.

23. Jirka L., Kamionka M., Macková L. High-Skilled Precarity: The Situation of Ukrainian No. 2. pp. 51–61. DOI:

<https://doi.org/10.29038/2306-3971-2023-02-24-24>.

24. Regulamento (ue) n.o 604/2013 do parlamento europeu e do conselho. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PT/TX/T/?uri=CELEX:32013R0604>.

25. Romanovskij O. Mikhailichenko V., Gren L., Knysh A. Psychology of a leader's managerial activity. *A science-methodological support*. Kharkiv: NTU “KhPI”, 2015. 116 p.

26. Ucrânia. Portugal prorroga por mais seis meses proteções temporárias a refugiados Available at: <https://www.publico.pt/>.

27. Zeng W. Financing the health needs of Ukrainian refugees. 2022. No. 28. pp. 1736–1737. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41591-022-01912-1>.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2025